

Pabaisko mūšyje dalyvavusių kariuomenių sudėtis ir skaičiai

TOMAS BARANAUSKAS

Lietuvos edukologijos universitetas, T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius

El. paštas tomas.baranauskas@leu.lt

Straipsnyje siekiama įvertinti šaltiniuose pateikiamą informaciją ir istorikų samprotavimus apie 1435 m. rugsėjo 1 d. Pabaisko mūšyje dalyvavusių kariuomenių dydį ir sudėtį bei nustatyti, kokie skaičiai adekvačiausiai atspindi šio mūšio statistiką.

Raktažodžiai: Pabaisko mūšis, Švitrigaila, Frankas Kerskorfas, Žygimantas Kęstutaitis, Mykolas Žygimantaitis, Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, Vokiečių ordinas, Livonija

---

IVADAS

1435 m. rugsėjo 1 d. tarp Lenkijos remiamo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Kęstutaičio ir Vokiečių ordino remiamo jo konkurento Švitrigailos kariuomenių įvykęs Pabaisko mūšis buvo bene didžiausios kautynės dabartinės Lietuvos teritorijoje. Neabejotina, kad 1435 m. karinei kampanijai ir Švitrigaila, ir Žygimantas stengėsi sutelkti kuo didesnes savo ir sąjungininkų pajėgas. Tačiau ką konkretnesnio galime pasakyti apie jų dydžius?

Viduramžių mūšių statistikos nustatymas neretai primena įdomų intelektualinį žaidimą, kurį kiekvienas žaidėjas baigia skirtingu rezultatu. Tie rezultatai atsispindi studijose ir sintezėse, ir šiandien jose jau randame visai konkrečius skaičius, kurie vis dėlto dažnai nėra pagrįsti šaltinių duomenimis. Apskritai Pabaisko mūšio skaičiai istoriografijoje svyruoja nuo maždaug po 7 000–8 000 karių Švitrigailos ir Žygimanto pusėse, postuluojamų Henryko Łowmiańskiego, [16, 153], iki po 30 000 karių abiejose pusėse, pateikiamų Jono Matuso, Broniaus Dundulio ir Roko Varakausko [17, 128–130; 4, 129–130; 22, 104]. Kiti istorikai išsitenka tarp šių dviejų kraštutinių: Józefas Skrzypekas nurodo 9 500 karių Žygimanto ir 11 000 Švitrigailos pusėje [21, 40–46], šiuos skaičius naujausioje Pabaisko mūšio apžvalgoje pakartoja ir R. Batūra [2, 68], baltarusių istoriko Vasilio Varonino teigimu, jų buvo maždaug po 10 000 Žygimanto ir Švitrigailos pusėse (Švitrigaila turėjo „truputį daugiau kaip 10 tūkst. žmonių“, o Žygimanto Kęstutaičio – „neviršijo 10 tūkst. žmonių kavalerijos“ – tai gali būti kiek apibendrinta J. Skrzypeko skaičiavimų versija) [23], pasak Mečislovo Jučo – 15 000 karių Žygimanto pusėje (tarp jų net 10 000 lenkų!) ir daugiau kaip 12 000 Švitrigailos pusėje [9, 143]. Kaip matome, skiriasi ne tik absoliutūs kariuomenių dydžiai, bet ir jų tarpusavio santykis – neaišku, kieno pusėje buvo didesnė kariuomenė, o bendras visų mūšio dalyvių skaičius svyruoja nuo 15 iki 60 tūkstančių, taigi skiriasi iki 4 kartų...

Situacija nenuteikia optimistiškai, bet vis dėlto, remiantis šaltiniais, apie kariuomenių dydžius ir sudėtį galima pasakyti daugiau. Tereikia kritiškai išnagrinėti šaltinių duomenis ir nepasiduoti pagundai suskaičiuoti tai, kas šiandien nebesuskaičiuojama. Tad šio straipsnio tikslas ir yra įvertinti šaltiniuose pateikiamą informaciją ir istorikų samprotavimus apie Pabaisko mūšyje dalyvavusių kariuomenių dydį ir sudėtį bei nustatyti, kokie skaičiai adekvačiausiai atspindi šio mūšio statistiką.

Vertinant kariuomenių dydžius pagrindinis dėmesys šiame straipsnyje bus sutelktas į konkrečiuose mūšio aprašymuose pateikiamus skaičius ir jų kritinį įvertinimą bei galimą perinterpretavimą. Vadovaujamosi prielaida, kad kiekviena kovojanti pusė turėjo aiškų supratimą apie savo kariuomenės dydį, ir tas supratimas vienaip ar kitaip galėjo atsispindėti mus pasiekusiuose šaltiniuose, tačiau tų šaltinių autoriai nebūtinai teisingai interpretavo juos pasiekusią statistinę informaciją, o dėl to galėjo kilti pirminės informacijos iškraipymų. Samprotavimai apie galimą karinį kovojančių pusių potencialą pasitelkiami tik analizuojamų skaičių kontrolei, bet ne kaip išeities pozicija kariuomenių dydžiui įvertinti.

ŽYGMANTO KARIUOMENĖ

Žygimanto pusėje, kaip žinia, kovėsi jo valdose surinkti LDK kariai, taip pat iš Lenkijos į pagalbą atsiųstas Jokūbo Kobyliansko vadovaujamas pulkas. Mūšyje dalyvavusių lenkų skaičių bandė nusakyti nežinomas lenkų dvasininkas (toliau jį vadinsime Lenkų dvasininku) laiške Bazelio sinode dalyvavusiam prancūzų dvasininkui. Anot jo, atsiliepiant į Žygimanto pagalbos prašymą, iš Lenkijos buvo atsiųsta 12 000 lenkų karių, be to, Žygimantas pasitelkė dar 3 000 lenkų, nuo seno buvusių Lietuvos pilių įgulse [15, 597]. Savo ruožtu Lietuvos metraštis nurodo, kad Žygimantui iš Lenkijos buvo atsiųsta tik 800 iečių [34, 58; 26, 35; 33, 77; 14, 306].

Ietimi buvo vadinamas riteris ir jo pagalbininkų komanda – mažiausias karinis vienetas, kuriame galėjo būti 3 ar daugiau (kartais net iki 12) žmonių. Lenkų istorikas J. Skrzypekas, skaičiuodamas po 5 žmones ietyje, 800-uose iečių suskaičiavo 4 000 lenkų karių. Kartu jis padarė prielaidą, kad Lenkų dvasininko nurodoma 12 000 karių yra „galbūt paimta iš netikslios reliacijos apie visos kariuomenės skaičių“ [21, 40]. Tačiau toliau jis griebėsi visai kitokio „skaičiavimo“.

J. Skrzypeko teigimu, maksimalus Lietuvos karių skaičius, kurį galėjo surinkti Žygimantas iš jam pavaldžios teritorijos, buvęs vos 6 000, be to, 1 000 iš jų turėjo būti palikta saugoti pilis. Nurodydamas šį skaičių J. Skrzypekas abstrakčiai apeliavo į Ottono Laskowskio Žalgirio mūšio dalyvių skaičiavimą ir Tadeuszo Korzono duomenis apie XVI a. I pusės Lietuvos kariuomenės dydį, nenurodydamas ir neanalizuodamas jokių konkrečių duomenų [21, 42]. Pažvelgę į T. Korzono pateiktą Lietuvos kariuomenės statistiką pagal 1528 m. kariuomenės surašymo duomenis, matome, kad Žygimanto valdomoje teritorijoje 1528 m. buvo galima surinkti bent 9 600 raitelių, ir tai būtų Vilniaus, Trakų, Bresto, Melniko, Drohičino, Bielsko, Pinsko, Klecko paviety ir Žemaitijos bajorai bei valdovo dvaro pareigūnai. Be to, dar 7 757 žirgus teikė stambiausi didikai [11, 340–341], kurių dauguma valdas taip pat turėjo Žygimanto valdytoje teritorijoje. Tad galima manyti, jog po bemaž šimto metų Žygimanto valdytoje teritorijoje buvo galima surinkti iki 15 000 raitelių. Pažymėtina, kad iš šio skaičiaus Žemaitijos bajorams pagal 1528 m. surašymą teko bemaž 2 000 raitelių, tačiau 1435 m. spalį Livonijos krašto maršalas kalba apie 6 000 žemaičių kariuomenę, kuri, praėjus kiek daugiau kaip mėnesiui po Pabaisko mūšio, buvo įsiveržusi į

Kuršą [15, 613], tad realūs 1435-ųjų krašto mobilizaciniai pajėgumai galėjo viršyti 1528 m. surašymo duomenis.

Prie Žygimanto kariuomenės J. Skrzypekas dar pridėdą 500 karių iš lenkų įgulų Lietuvos pilyse, pareiškdamas, kad Lenkų dvasininko nurodyti 3 000 yra per daug, bet niekaip neargumentuodamas, kodėl šį skaičių reikėtų keisti į jo susigalvotus 500. Taigi iš viso jis suskaičiuoja 9 500 Žygimanto kariuomenės karių [21, 42–43]. H. Łowmiański 800 lenkų iečių perskaičiuoja tik į 2 000–2 500 raitelių (vadinasi, orientuojasi į minimalų 3 raitelių ar net dar mažesnę skaičių ietyje) ir, prie jų pridėjęs kitus J. Skrzypeko „suskaičiuotus“ karius, gauna jau tik 7 000–8 000 karių [16, 153]. Nors jis nepateikia konkrečių skaičiavimų, o tik apibendrintą rezultatą, nurodyto skaičiaus konstravimo logika gana aiški: 800 iečių po 3 raitelius – iš viso 2 400 raitelių, o pridėję J. Skrzypeko postuluotus 5 000 lietuvių ir 500 lenkų įgulų Lietuvoje karių, gautume 7 900.

J. Skrzypeko „skaičiavimus“, kuriuose baziniai skaičiai paimti tiesiog „iš lubų“, reikia atmesti, tačiau to negalima pasakyti apie tiesioginius šaltinių duomenis. Reikėtų grįžti prie šio lenkų tyrėjo išsakytos, tačiau neišplėtotos minties, kad Lenkų dvasininko laiške nurodytas 12 000 lenkų karių skaičius galėjo būti neteisingai įvardytas visos Žygimanto kariuomenės karių skaičius.

Šiame kontekste nereikėtų užmiršti ir kito Lenkų dvasininko nurodyto skaičiaus – 3 000 karių iš lenkų įgulų Lietuvos pilyse. Būtent šis skaičius beveik atitinka Lietuvos metraščio nurodomus 800 iečių, atsiųstų iš Lenkijos. Darant prielaidą, kad ietyje buvo 4 kariai, 800 iečių atitiktų 3 200 karių. Būtent iš 4 karių susidedančios ietys minimos ir geografiškai artimiausios Lenkijai Vokietijos to meto dokumente („50 iečių, arba 200 karių“ 1422 m. dokumente [12, 221]). Vokiečių ordino žvalgas 1435 m. rugpjūčio 26 d. pranešime Ordino didžiajam magistrui nurodo, kad Lenkiją Piotrkovo suvažiavimo metu (rugpjūčio mėn. viduryje) pasiekė žinios apie „lenkų su penkiais tūkstančiais žirgų sutriuškirimą“, taip pat daugelio kilmingųjų, įskaitant vyriausiąją Poznanės vaivados Sendzivojaus Ostrorogo sūnų, žūtį [3, 543]. Čia kalbama apie į Lietuvą atvykusio Jokūbo Kobyliański būrio pirmąjį susidūrimą su Švitrigailos kariuomene, tačiau žinios nėra tikslios, nes žinoma, kad vaivados vyriausiasis sūnus Stanislovas nežuvo [28, 401]. Tiesa, minėtame laiške Ostrorogo vardas įrašytas vietoj išbraukto Dobrogosto (Dobrogostas Šamotulskis buvo Poznanės kaštelionas [28, 595]). Gal žuvęs sūnus iš tikrųjų priklausė jam? Šiaip ar taip, šis 5 000 žirgų skaičius greičiausiai yra kiek perdėta žvalgo informacija, iš esmės neprieštaraujanti tikslesniam Lietuvos metraštininko 800 iečių įvardijimui. Kartu galima pažymėti, kad į Pabaisko mūšį stoji jau tam tikrų nuostolių prieš tai vykusiose kovose patyręs lenkų būrys.

Apskritai galima teigti, kad 3 000 lenkų karių Lenkų dvasininkas neišgalvojo, o tiesiog klaidingai priskyrė juos neva nuo seniau buvusioms lenkų įguloms Lietuvos pilyse. Iš tiesų Žygimantas Kęstutaitis kasmet samdydavosi karius iš Lenkijos, tačiau 1435 m. dėl finansinių problemų negalėjo apmokėti jų paslaugų, ir kai kurie iš jų net pasiūlė savo paslaugas Švitrigailai. S. Polechovo manymu, mūšio išvakarėse Žygimanto tarnyboje jų liko nedaug, jeigu liko apskritai [28, 400]. Tad galima manyti, jog minėtus 3 000 karių priskirti lenkų įguloms Lietuvos pilyse Lenkų dvasininkui prireikė siekiant paaiškinti 12 000 karių skaičių, kurį jis klaidingai priskyrė iš Lenkijos atsiųstiems kariams.

Lenkų dvasininko nurodomų 3 000 lenkų karių ir Lietuvos metraštininko 800 iečių sutapimas rodo, kad abu autoriai rėmėsi apie Žygimanto kariuomenės dydį ir sudėtį gerai informuotu šaltiniu, tik Lenkų dvasininkas jį netiksliai interpretavo. Todėl iš esmės galima sutikti su J. Skrzypeko prielaida, kad 12 000 Lenkų dvasininko nurodomų karių gali reikšti

visos Žygimanto kariuomenės dydį, tačiau kyla klausimas, ar tikrai į šį skaičių įtraukti minėti 3 000 lenkų? Sekant Lenkų dvasininko logika, pastarasis skaičius nėra įtrauktas, bet kadangi minėtas dvasininkas čia supainiojo skaičių atribuciją, vien juo pasikliauti negalima. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad po šimtmečio Žygimanto valdytoje teritorijoje galėjo būti surenkama iki 15 000 raitelių (iš esmės jam priklausė teritorija, iš kurios 1528 m. buvo renkama didžioji LDK kariuomenės dalis), atrodo visai tikėtina, kad lemiam mūšiu jis galėjo sutelkti 12 000 karių vien iš savo valdų, prie kurių dar reikia pridėti 3 000 lenkų. Tad darytina išvada, kad Žygimanto kariuomenė Pabaisko mūšio lauke iš viso galėjo turėti apie 15 000 karių.

Galiausiai reikėtų įvertinti ir J. Matuso gautą dvigubai didesnę skaičių Lietuvos metraščio nurodomus 800 iečių jis iš esmės ignoruoja [17, 128], nekritiškai remdamasis tik vėlesnėje Lietuvos metraščių redakcijose pateikiamu 8 000 lenkų skaičiumi. Šis skaičius atsiranda tik Lietuvos metraščių vidurinio sąvado nuorašuose. Anksčiau esu išskyręs šių nuorašų archajiškesnę ir naujesnę redakcijas [1, 46–47]. Archajiškesnėje redakcijoje (Rumiancevo, Ališavos nuorašai) šie kariai vadinami „ietininkais“, tik Ališavos nuoraše skaičius pakeistas 50 tūkst. [32, 211; 27, 190], o naujesnėje redakcijoje (Račinskio, Jevreinovo nuorašai) „ietininkai“ pakeičiami „raitais žmonėmis“ [25, 164; 24, 232]. Jokios svarbos lenkų skaičiaus nustatymui šie vėlyvieji iškraipymai neturi. Iš esmės J. Matusas remiasi tik Lenkų dvasininko duomenimis, kuriuos taip pat priima nekritiškai, t. y. laiko, kad lenkų iš tiesų buvę 15 000. Tada postuluojuama prielaida, kad jie neva sudarė pusę kariuomenės, ir prie to skaičiaus pridėdama dar kita tiek paties Žygimanto karių. Gautas 30 000 karių skaičius automatiškai perkeliamas ir Švitrigailos koalicijai, nes „jų pajėgų santykis bus buvęs maždaug vienodas“ [17, 130]. Dėl tokių didelių skaičių suabejojo net ir juos pakartojęs B. Dundulis [4, 130–131]. Iš tiesų net Žalgirio mūšyje dalyvavusiai Lenkijos kariuomenei paprastai nedrįstama priskirti daugiau kaip 20 000 raitelių [18, 36]. Todėl 1435-aisiais tokio dydžio kariuomenės Lenkija atsiųsti į Lietuvą negalėjo, nes jai pačiai Prūsijos kryžiuočiai grasino karu.

Piotrkovo suvažiavime (rugpjūčio 15 d.) Lenkijos diduomenė nutarė visas jėgas skirti Prūsijos pasienio apsaugai, o vykti į Lietuvą Lenkijos bajorams net uždrausta grasinant mirties bausme ir turto konfiskavimu. Išimtis padaryta tik jau išvykusiam priešakiniam Jokūbo Kobyliauskio būriui [13, 254]. Tokiomis aplinkybėmis Jokūbo Kobyliauskio atvesta kariuomenė negalėjo būti didelė, ir Lietuvos metraščio nurodomi 800 iečių visiškai atitinka susiklosčiusią situaciją. Dar 1432 m. Lenkija pajėgė paremti Žygimantą su 2 000 iečių [28, 311], todėl jos parama Pabaisko mūšio išvakarėse atrodė gana kukli.

ŠVITRIGAILOS KARIUOMENĖ

Švitrigailos pusėje kovėsi jo paties valdose surinkti kariai ir Livonijos magistro Franko Kerkorfo atvesta kariuomenė, taip pat Sajido Achmato totoriai. Kadangi mūšio išvakarėse Švitrigaila kuriam laikui neteko Voluinės ir Podolės, jomis pasiremti jis negalėjo, o ir jas valdydamas vargu ar būtų galėjęs atitraukti iš ten kariuomenę, užimtą kovomis su Lenkija. Tad jis galėjo remtis iš esmės tik 5 pagrindinėmis žemėmis – Polocko, Vitebsko, Smolensko, Černigovo ir Kijevo. Dar jam priklausė kelios mažesnės dalinės kunigaikštystės (Drucko, Mstislavlio, Okos aukštupio). Keturių didžiųjų žemių karius (be Černigovo) Švitrigailos kariuomenėje mini Pskovo Antrasis [30, 45] ir Trečiasis metraščiai [31, 131–132]. XVII a. istorikas Thomas Hiarnas, kuris, kaip matysime toliau, rėmėsi neišlikusia iškart po mūšio sudaryta reliacija, nurodo, kad didelį pastiprinimą Švitrigaila gavo iš Naugardo kunigaikščio Jurgio [7, 178]. Ši informacija yra iš esmės tikėtina, nes tuo metu Naugardo tarnybiniu kunigaikščiu buvo artimas Švitrigailos bendražygis Jurgis Lengvenaitis, kuris taip pat

buvo ir Mstislavlio kunigaikštis. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad Naugardo metraščiai nemini Naugardo pajėgų dalyvavimo žygyje į Lietuvą ir apskritai net neužsimena apie Pabaisko mūšį, reikia manyti, kad mūšyje dalyvavo tik Jurgio Lengvenaičio valdytos Mstislavlio kunigaikštystės pajėgos.

Deja, 1528 m. kariuomenės surašymas pateikia tik Polocko ir Vitebsko raitelių sąrašą – jų tuo metu surašyta 743. Dar 107 – iš Mstislavlio kunigaikštystės, taigi, iš viso 1528 m. buvo surašyta 850 buvusių Švitrigailos valdų raitelių [11, 341], bet tai nėra visas Švitrigailos karinis potencialas, net ne didžioji jo dalis.

Švitrigailos laikais Smolensko žemė turėjo išsiskirti didesne karių koncentracija, nes juk žinoma, kad 1410 m. Žalgirio mūšyje dalyvavo net trys Smolensko vėliavos, pasižymėjusios kovingumu. Černigovo žemėje buvo pagrindinės Švitrigailos valdos, kurias jis gavo dar Vytauto laikais, tad šios žemės indėlis taip pat turėjo būti reikšmingas. Savo ruožtu Kijevo žemė XV a. gal ir nebuvo tankiai gyvenama, tačiau buvo didžiausia iš LDK žemių. Visa tai įvertinus, 1528 m. surašytus raitelius galima laikyti ne daugiau kaip ketvirtadaliu Švitrigailos žemių karinio potencialo, o greičiausiai ir dar mažesne dalimi. Nereikia užmiršti ir to, kad būtent šios teritorijos turėjo patirti daugiausiai nuostolių per 1487–1522 m. vykusius Lietuvos ir Maskvos karus.

Taigi, 1528 m. kariuomenės surašymo duomenys dėl jų fragmentiškumo Švitrigailos valdytoje teritorijoje mums iš esmės negali padėti įvertinti Švitrigailos valdų karinio potencialo. Visgi tikėtina, kad jis buvo mažesnis nei Žygimanto, ir todėl Švitrigaila negalėjo išsiversti be reikšmingos pagalbos iš šalies.

J. Skrzypekas Švitrigailos pusės skaičius „nustatė“ naudodamasis mums jau pažįstamu intuityviai spėjamų skaičių postulavimo metodu. Tokiu būdu jis Švitrigailos pusėje „surašo“ 6 000 karių, surinktų iš jo paties valdų, 500 chano Sajido Achmato atsiųstų totorių ir 4 500 Livonijos magistro atvestų karių (tarp jų 500 Livonijos riterių ir 100 svečių – kiekvienas vadovaujantis iečiais iš 5 karių, taigi, iš viso 600 iečių, arba 3 000 karių, taip pat Žygimanto Kaributaičio vadovaujami samdiniai – 1 500 karių). Iš viso Švitrigailos pusėje jis priskaičiavo 11 000 karių [21, 44–46]. Šių skaičiavimų šaltiniotyrisinis aspektas dar liūdnesnis nei Žygimanto pusės „statistikos“ – nė vienas skaičius čia nepagrįstas jokiais tiesioginiais ar netiesioginiais šaltinių duomenimis. Iš esmės tai – gryna fantazijos ir intuicijos „statistika“. Tiesa, Livonijos riterių skaičių iš esmės galima būtų patvirtinti J. Skrzypeko nenaudota Th. Hiärno Livonijos istorija (XVII a. 8 deš.), kurioje sakoma, jog Livonijos riterių buvo 600 [7, 178].

Ką gi apie Švitrigailos kariuomenės dydį sako Pabaisko mūšio šaltiniai? Lenkų dvasininkas teigia, kad mūšyje žuvo daugiau kaip 40 000 priešų karių [15, 598]. Livonijos kronikininkas Thomas Horneris 1551 m. išleistoje kronikoje nurodo, jog mūšyje žuvo 20 000 Livonijos magistro karių [8, 33–34], juo seka vėlesni Livonijos kronikininkai [20, 29; 19, 111; 6, 460]. Susidaro įspūdis, kad tarp šių skaičių esama ryšio: kadangi kariuomenę sudarė dvi pagrindinės dalys – Livonijos magistro ir Švitrigailos – Livonijos nuostoliams priskiriama lygiai pusė bendrų nuostolių. Tad abu šaltiniai greičiausiai atspindi tą pačią po mūšio plitusių informaciją apie Livonijos nuostolius.

Vertindami Lenkų dvasininko „dvigubą“ nuostolių variantą (40 000) galime pažymėti, kad toks skaičius nėra realus. O 20 000 žuvusiųjų, jeigu laikysime juos visos jungtinės kariuomenės nuostoliais, atrodo kur kas realiau, palyginti su jau aptartu Žygimanto kariuomenės dydžiu (15 000). Tad galime daryti prielaidą, jog Th. Horneris iš tiesų nurodo realų mūšio aukų skaičių, tačiau visas jas klaidingai priskiria tik Livonijos kariuomenei (tai ir nenuostabu, nes Švitrigailos dalyvavimo jis išvis nemini). Savo ruožtu Lenkų dvasininkas

ši pirminį 20 000 žuvusiųjų skaičių padaugina iš dviejų. Tai leistų manyti, kad ir jį pasiekusioje informacijoje tie 20 000 buvo pavaizduoti kaip Livonijos nuostoliai, ar bent jau taip šią informaciją suprato Lenkų dvasininkas. Žinodamas, kad mūšyje lygiomis dalimis dalyvavo Livonijos magistras ir Švitrigaila, Lenkų dvasininkas skaičių padvigubino, o, nebūdamas tikras, kaip traktuoti totorius ir Žygimanto Kaributaičio karius, dar pridėjo pastabą, kad tie 40 000 yra minimalus skaičius. Iš to seka dar viena išvada: jeigu Lenkų dvasininką pasiekusios žinios apie 20 000 žuvusiųjų, kaip jam atrodė, lietė tik žuvusius livoniečius, tikėtina, kad šią informaciją jis gavo iš Livonijos. Todėl daugiau kaip po šimtmečio ją ir galėjo Livonijoje surasti Th. Horneris.

Toliau tikrinant ši 20 000 žuvusiųjų skaičių reikėtų atkreipti dėmesį į Liubeke gyvenusio mūšio amžininko Hermanno Kornerio kronikoje pateiktus skaičius. Anot jo, Livonijos magistras žygiui sutelkė iš viso 12 000 karių (*wepener*). Jis taip pat nurodo, kad, laimėjęs mūšį, Žygimantas atėmė iš priešų 20 000 žirgų [10, 560]. Reikia manyti, kad pastarasis skaičius H. Kornerio kronikoje iš tiesų atspindi tą pačią žinią apie 20 000 mūšyje žuvusių karių, loginiu samprotavimu paverstą Žygimantui tekusio grobio įvertinimu: jeigu žuvo 20 000 raitelių, tai jų žirgai tapo priešo grobiu. Taigi, turime dar vieną nepriklausomą žinios apie 20 000 žuvusiųjų patvirtinimą. Kartu 20 000 žuvusiųjų H. Kornerio nelaikomi vien tik Livonijos nuostolium, nes livoniečių, jo žiniomis, tiek nė nebuvo.

Reikėtų atkreipti dėmesį į dar vieną aplinkybę. Įvardydamas kariuomenės sudėtį H. Korneris vienintelis iš to laikmečio šaltinių nurodo svečius iš Saksonijos, Vestfalijos ir Gelderno, ir tai yra tikėtina informacija [28, 398]. Tačiau Vestfalijos ir Gelderno riterių dalyvavimą mini ir XVII a. istorikas Th. Hiärnas, kuris lygiai taip pat, kaip H. Korneris, nusako ir Žygimanto kariuomenės sudėtį (lenkai, žemaičiai ir lietuviai). Ir, žinoma, čia taip pat randame pranešimą apie 20 000 žuvusiųjų [7, 178]. Th. Hiärno pasakojimas yra artimas H. Kornerio pasakojimui ir greičiausiai remiasi ta pačia iškart po mūšio surašyta reliacija, iš kurios kyla ir H. Kornerio, ir Th. Hornerio kronikų įrašai. Taigi, nors Th. Hiärnas yra vėlyvas autorius, jis naudojasi iškart po mūšio sudarytu mums dabar nebežinomu pranešimu ir 20 000 žuvusiųjų įvardija tiksliau nei kiti autoriai. Anot Th. Hiärno, mūšyje žuvo „magistras drauge su maršalu ir visais saviškiais, iki 20 000 vyrų“. Ši pirminį pranešimą geriausiai atspindinti formuluotė padeda suprasti skaičiaus „20 000“ konstravimo logiką: iš tiesų tai nėra realiai mūšyje žuvę kariai, o bendro visos Švitrigailos ir Livonijos magistro kariuomenės dydžio nusakymas, darant prielaidą, kad visa ši kariuomenė žuvo.

Taigi, galime daryti išvadą, kad, pagal H. Kornerio gautą informaciją, bendras kariuomenės dydis buvo 20 000 karių, iš kurių 12 000 sudarė Livonijos magistro kariai ir 8 000 – Švitrigailos.

IŠVADOS

Tad nenuoteldami nuo šaltinių pateiktos informacijos, pagal galimybes ją verifikuodami kitais duomenimis ir ištaisydami šaltiniuose esančius iškraipymus, susijusius su atskirų skaičių neteisinga atribucija, galime konstatuoti, kad šaltiniuose pateikiamų skaičių pagrindą sudaro autentiška ir patikima informacija. Iš jos seka, kad prieš 15 000 Žygimanto Kęstutaičio sutelktų karių (12 000 LDK karių ir 3 000 lenkų) Pabaisko mūšyje stjo 20 000 Švitrigailos karių (12 000 Livonijos ir 8 000 LDK bei totorių).

Šie skaičiai leidžia padaryti keletą išvadų. Pirma, Švitrigaila pralaimėjo mūšį, turėdamas kiekybinę persvarą. Tad visa kaltė dėl pralaimėjimo tenka jo ir Livonijos magistro Franko Kerskorfo padarytomis klaidoms.

Antra, Žygimanto kariuomenė visais požūriais buvo „lietuviškesnė“ – jos pagrindą (4/5) sudarė vietiniai Lietuvos kariai, o Švitrigaila daugiausia rėmėsi užsienio sąjungininkais, tarp kurių vyravo Livonijos magistro sutelkta kariuomenė, o ir jo paties atvestų 8 000 karių dalį sudarė totorių chano Sajido Achmato siūsta pagalba. Nepaisant kiekybinio pranašumo, tokios nevienalytės kariuomenės veiksmai buvo sunkiau koordinuojami. Tą, beje, patvirtina ir mūšio šaltiniai.

Trečia, nustačius pakankamai tikėtinus Pabaisko mūšio kariuomenių dydžius, galima pabandyti patikrinti amžininkų (Lenkų dvasininko) pateiktą Pabaisko mūšio palyginimą su Žalgirio mūšiu. Čia, tiesa, nėra galimybės leisti į diskusiją dėl Žalgirio mūšio statistikos, kuri neretai grindžiama panašiomis laisvo žanro fantazijomis, kaip ir aptartoji Pabaisko mūšio istoriografinė „statistika“, skirtumas tik tas, kad Žalgirio mūšio „statistiką“ kūrė istoriografija yra kur kas gausesnė. Tad čia galima apsiriboti vieninteliu skaičiumi, pateiktu gerai informuoto šaltinio, neprieštaraujančio šiuolaikiniam supratimui apie tikėtinus to meto kariuomenių dydžius ir Vokiečių ordino prūsiškos šakos karinį potencialą. Tai – Prūsijoje lankęsis prancūzų riteris Žilberas de Lanua (Guillebert de Lannoy), kuris 1413 m. reliacijoje nurodė, kad Vokiečių ordino sutelktas pajėgas sudarė 21 000 raitelių, neskaitant daugybės pėstininkų. Visi bandymai nustatyti mažesnę Žalgirio mūšyje kovojusių Vokiečių ordino karių skaičių nedavė jokie įtikinamesnio rezultato [18, 33–34]. Galima pažymėti, kad toks skaičius yra labai artimas 1435 m. Švitrigailos pusėje sutelktų karių skaičiui, tad Žalgirio ir Pabaisko mūšių palyginimas šiuo požūriu gali būti pagrįstas. Sunkiau palyginti Lietuvos ir Lenkijos kariuomenes Žalgirio ir Pabaisko mūšiuose. Tačiau galima manyti, kad skirtingai nei Pabaisko mūšyje, prie Žalgirio Lietuvos ir Lenkijos kariuomenė turėjo aiškia persvarą prieš kryžiuočius, juo labiau kad tuo metu Lietuvos kariuomenė rinkta didesnėje teritorijoje, o Lenkijos kariuomenė Žalgirio mūšyje buvo gerokai didesnė.

Gauta 2016 02 04
Priimta 2016 10 26

Šaltiniai ir literatūra

- [1] BARANAUSKAS, Tomas. *Lietuvos valstybės ištakos*. Vilnius, 2000.
- [2] BATŪRA, Romas. Pabaisko (Ukmergės) mūšis 1435. *Žymiausi Lietuvos mūšiai ir karinės operacijos*. 2 pataisytas leid. Vilnius, 2013, p. 66–69.
- [3] *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*. T. 3. Collectus opera A. Lewicki. Cracoviae, 1894.
- [4] DUNDULIS, Bronius. *Lietuvos kova dėl valstybinio savarankiškumo XV amžiuje*. 2 papildytas leid. Vilnius, 1993.
- [5] DUNDULIS, Bronius. Livonijos ordino sutriuškinimas Pabaisko mūšyje 1435 m. *Lietuvių karas su kryžiuočiais*. Red. J. Jurginis. Vilnius, 1964, p. 295–315.
- [6] FABRICIUS, Dionysius. *Livonicae historiae compendiosa series... 1795. Scriptores Rerum Livonicarum: Sammlung Der Wichtigsten Chroniken Und Geschichtsdenkmale von Liv-, Ehst- und Kurland*. Bd. 2. Riga und Leipzig, 1848, p. 427–510.
- [7] HIÄRN, Thomas. *Ehst-, Lyf- und Lettlaendische Geschichte*, herausgegeben von C. E. Napiersky. *Monumenta Livoniae Antiquae: Sammlung von Chroniken, Berichten, Urkunden und anderen schriftlichen Denkmalen und Aufsätzen, welche zur Erläuterung der Geschichte Liv-, Ehst- und Kurland's dienen*. Bd. 1. Riga–Dorpat–Leipzig, 1835.
- [8] HORNER, Thomas. *Livoniae historia in compendium ex Annalibus contracta*; Menecius J. *De sacrificiis et idolatria veterum Livonum & Borussorum libellus*. Regiomonti, 1551.
- [9] JUČAS, Mečislovas. *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: istorijos bruožai*. Vilnius, 2010.

- [10] KORNER, Hermann. *Die Cronica Novella des Hermann Korner*. Herausgegeben von Jakob Schwalm. Göttingen, 1895.
- [11] KORZON, Tadeusz. *Dzieje wojen i wojskowości w Polsce*. T. 1: Epoka przedrozbiorowa. Wyd. 2, przejrzone i uzupełnione. Lwów–Warszawa–Kraków, 1923.
- [12] KUCZYŃSKI, Stefan M. *Wielka wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409–1411*. Warszawa, 1960.
- [13] LEWICKI, Anatol. *Powstanie Swidrygiełły: ustęp z dziejów unii Litwy z Koroną*. Kraków 1892.
- [14] Lietuvos metraščių Trumpanis sąvadas, vertė ir paaiškinimus parašė A. Jovaiša. *Metraščiai ir kunigaikščių laišakai*. Vilnius, 1996, p. 262–347.
- [15] *Liv-, Est- und Curländisches Urkundenbuch*. Bd. 8: 1429 Mai – 1435. Begründet von F. G. v. Bunge; fortgesetzt von Hermann Hildebrand. Riga; Moskau, 1884.
- [16] ŁOWMIĄSKI, Henryk. *Polityka Jagiellonów*. Do druku przygotował K. Pietkiewicz, wyd. 2. Poznań, 2006.
- [17] MATUSAS, Jonas. *Švitrigaila Lietuvos didysis kunigaikštis*. 2-as leid. Vilnius, 1991.
- [18] RAJMAN, Jerzy. Czy duchowni kronikarze potrafili opisać „wielkie starcie“? Uwagi o bi-
twie, liczebności i stratach obu armii w świetle źródeł i nowszej historiografii polskiej. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historica*, 2011, t. 11, s. 26–74.
- [19] RENNER, Johann. *Livländische Historien*. Hrsg. von R. Hausmann und K. Höhlbaum. Göttingen, 1876.
- [20] RUSSOW, Balthasar. *Chronica der Provintz Lyfflandt... dorch Balthasar Russowen Reualiensem... 1584. Scriptores Rerum Livonicarum: Sammlung Der Wichtigsten Chroniken Und Geschichtsdenkmale von Liv-, Ehst- und Kurland*. Bd. 2. Riga und Leipzig, 1848, p. 1–194.
- [21] SKRZYPEK, Józef. Bitwa na rzeką Świętą. *Przegląd Historyczno-Wojskowy*, 1938, t. 10, zeszyt 1, s. 29–58.
- [22] VARAKAUSKAS, Rokas. *Lietuvos ir Livonijos santykiai XIII–XVI a.* Vilnius, 1982.
- [23] ВАРОВИЧ, Васіль. Вількамірская бітва 1435. *Вялікае Княства Літоўскае: энцыклапедыя*. Т. 1. Мінск, 2005, с. 440.
- [24] Евреиновская летопись. *Полное собрание русских летописей*. Т. 35: Летописи Белорусско-литовские. Сост. и ред. Н. Н. Улащик. Москва, 1980, с. 214–238.
- [25] Летопись Рачинского. *Полное собрание русских летописей*. Т. 35: Летописи Белорусско-литовские. Сост. и ред. Н. Н. Улащик. Москва, 1980, с. 145–172.
- [26] Никифоровская летопись. *Полное собрание русских летописей*. Т. 35: Летописи Белорусско-литовские. Сост. и ред. Н. Н. Улащик. Москва, 1980, с. 19–35.
- [27] Ольшевская летопись. *Полное собрание русских летописей*. Т. 35: Летописи Белорусско-литовские. Сост. и ред. Н. Н. Улащик. Москва, 1980, с. 173–192.
- [28] ПОЛЕХОВ, Сергей. *Наследники Витовта. Династическая война в Великом княжестве Литовском в 30-е годы XV века*. Москва, 2015.
- [29] Псковская 1-я летопись. *Псковские летописи*. Вып. 1. Под ред. А. Н. Насонова. Москва, 1941.
- [30] Псковская 2-я летопись. *Псковские летописи*. Вып. 2. Под ред. А. Н. Насонова. Москва, 1955, с. 9–69.
- [31] Псковская 3-я летопись. *Псковские летописи*. Вып. 2. Под ред. А. Н. Насонова. Москва, 1955, с. 70–250.
- [32] Румянцевская летопись. *Полное собрание русских летописей*. Т. 35: Летописи Белорусско-литовские. Сост. и ред. Н. Н. Улащик. Москва, 1980, с. 193–213.
- [33] Слуцкая летопись. *Полное собрание русских летописей*. Т. 35: Летописи Белорусско-

литовские. Сост. и ред. Н. Н. Улащик. Москва, 1980, с. 68–84.

[34] Супрасльская летопись. *Полное собрание русских летописей*. Т. 35: Летописи Белорусско-литовские. Сост. и ред. Н. Н. Улащик. Москва, 1980, с. 36–67.

TOMAS BARANAUSKAS

The Composition and Sizes of the Armies at the Battle of Pabaiskas

Summary

The Battle of Pabaiskas which took place on 1 September 1435 between the armies of Grand Duke Žygimantas Kęstutaitis supported by Poland, and his rival Švitrigaila supported by the Teutonic Order was probably the biggest battle on the territory of modern Lithuania. No doubt both Švitrigaila and Žygimantas tried to muster as numerous forces as possible for the military campaign of 1435. However, both the absolute numbers and the proportional ratio between the armies offered by the historians attempting to identify their sizes differ dramatically: there is no clarity as to which of the rivals had a larger army, and the total number of the soldiers in the battle varies from 15,000 to 60,000, thus differing fourfold.

This paper focuses on the numbers provided in contemporary descriptions of the battle and on their critical analysis enabling a possible re-interpretation. Based on the data retrieved from the sources, it is concluded that Žygimantas Kęstutaitis had about 15,000 men (12,000 coming from the Grand Duchy of Lithuania and 3,000 from Poland), whereas Švitrigaila had 20,000 men (12,000 Livonians and 8,000 Lithuanians and Tartars). Therefore Švitrigaila lost the battle despite of the odds being in his favour and the defeat was caused solely by mistakes made by him and the Livonian Landmaster Franke von Kerskorff.

Moreover, it is worth stressing that local Lithuanian troops made about four-fifths of Žygimantas' army, whereas Švitrigaila relied mostly on his foreign allies which were dominated by the troops brought in by the Livonian Landmaster Franke von Kerskorff; also, a part of Švitrigaila's own forces were troops sent by Khan Sayd Akhmat. Therefore, although Švitrigaila had the numbers, his army was heterogeneous and hard to coordinate.

It is also worth noting that according to the relation of Guillebert de Lannoy of 1413, the mounted troops of the Teutonic Order at the Battle of Grunwald amounted to 21,000 men, which is very close to what the Teutonic Order brought to Švitrigaila's side in 1435 and therefore contemporary sources could have been right when stating that the battles of Grunwald and Pabaiskas were comparable. However, Lithuanian and Polish forces at the Battle of Grunwald must have been much larger than the Teutonic ones as the Lithuanian troops were mustered from a larger territory, and the Polish army was engaged on a far bigger scale.

Keywords: the Battle of Pabaiskas, Švitrigaila, Franke Kerskorff, Žygimantas Kęstutaitis, Mykolas Žygimantaitis, Grand Duchy of Lithuania, Teutonic Order, Livonia